

ВПРОВАДЖЕННЯ МОДУЛЬНОГО НАВЧАННЯ ЯК УМОВА ЕМОЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ МІЖ ВИКЛАДАЧЕМ І СТУДЕНТАМИ: МЕТОДОЛОГІЯ ТА ТЕОРІЯ

Традиційна педагогіка з кожним роком піддається критиці. Серйозно стали говорити про нову науку, основним завданням якої є зміна традиційної теорії та реорганізація всієї навчально-виховної системи на основі інноваційних перетворень. Нова педагогіка вимагає заміни парадигми навчання та виховання / парадигма - грецьке *paradigma* зразок, еталон - панівна теорія, що покладена в основу рішення теоретичних та практичних проблем. Серед основних напрямків розвитку педагогічної теорії називають повернення до класичної педагогіки природодоцільності Я.А.Коменського та до гуманізації педагогічної системи, яка реалізує ідею «філософії серця». Якщо природодоцільна педагогіка не вимагала пристосування до учня, то гуманістична педагогіка вимагає ставити його в центр шкільних відносин і робити все, щоб він максимально розвинувся. Гуманістична педагогіка є інноваційною тільки для нас: країни західні системи давно вже еволюціонують в сторону гуманістичної орієнтації і поступово трансформуються в систему нових відносин [1].

З позицій гуманізму кінцева мета виховання полягає в тому, щоб кожний вихованець міг стати повноправним суб'єктом діяльності, пізнання і спілкування, вільною, самодіяльною особистістю. Повинні бути створені всі передумови для самореалізації особистості, розкриття її природних нахилів та здібностей. Сучасна гуманістична педагогіка, за словами І.А.Зязюна, є сплавом ідей вільного розвитку особистості, пристосування системи виховання до людини, а не навпаки, виховання почуттєвості у ставленні людини до світу, до іншої людини, самої себе за біблейським правилом «золотої етики», т.б. «це не просто педагогіка свободи, педоцентризму і людини як цілі. Це педагогіка «золотого січення», в якій словна враховується діалектика освітньо-виховного процесу, вибудованого на підвалинах необхідності пристосування цілей саморозвитку людини з педагогічним управлінням цим процесом; і на необхідності пристосування цілей змісту, форм і методів освіти до дитини при поєднанні цього з орієнтацією на певні імперативи; і на визнанні самоцінності людини з врахуванням суспільного характеру її буття, що потребує певних ціннісних установок і норм поведінки; і на вихованні розумної особистості, що стає духом та джерелом істини і блага як необхідних складників щастя і доброчесності» [2].

Гуманізацію навчально-виховного процесу пов'язують з відмовленням від авторитарної педагогіки з її педагогічним тиском на особистість, що не дає можливості встановлювати нормальні людські стосунки між викладачами та учнями /студентами/. Це перехід до особистісно-орієнтованої педагогіки, що надає абсолютне значення особистій свободі та діяльності тих, хто навчається. Гуманізація освіти торкнулася насамперед однієї з основних її ланок - вищої школи. Виникла необхідність зміни організаційних основ навчального процесу що забезпечило б істотну його демократизацію та створило умови для зміни ролі і місця студента в навчанні.

Нова освітня політика стимулює нетрадиційні підходи до підготовки фахівців. На відміну від традиційного навчання, що в основному має репродуктивний характер /знання і способи дій передаються студентам у готовому вигляді/, інноваційний підхід до підготовки професіонала передбачає створення для студентів можливостей займати активну позицію в навчальному процесі, освоювати досвід на основі цілеспрямованого формування творчого мислення, набуття власного досвіду та використання інструментарію навчально-дослідної роботи. Сьогодні здійснюється активний по

нових технологій підготовки фахівця, що базується на основі формування його особистості, розвитку творчості та самостійності. За традиційною схемою навчання викладач виступає носієм, джерелом інформації, яку споживає рецепієнт - студент. Той, хто навчає, виступає у такому випадку суб'єктом діяльності, а той, хто навчається, підпадає під поняття «об'єкт», яким можна керувати за допомогою зовнішніх впливів. Навчальна ж взаємодія передбачає активність всіх її учасників, яка описується схемою двосторонньої суб'єкт-суб'єктної взаємодії $S1 \leftrightarrow S2$, де, $S1$ - викладач і $S2$ - студент утворюють сукупний суб'єкт SZ , який характеризується спільною метою [3]. Тому сьогодні особливої уваги заслуговують технології навчання, що враховують індивідуальні характеристики суб'єктів навчального процесу.

Методологічною основою організації такого навчання є теорії особистісно-орієнтованої освіти /Є.В.Бондаревська/ та особистісно зорієнтованого виховання /І.Д.Бех/, філософські ідеї В.Г.Кременя та І.А.Зязюна щодо забезпечення у вищих навчальних закладах України гуманізації навчально-виховного процесу, неперервного розвитку кожного студента як особистості.

Поняття «технологія» еволюціонувало у світовій педагогічній науці від «технології в навчанні» до «технології навчання» і «педагогічної технології». Немає єдності у трактуванні науковцями цих понять: це і мистецтво використання результатів наукових досліджень у сфері просвітництва; і сукупність психолого-педагогічних установок, що визначають спеціальний добір і компанування форм, методів, засобів, прийомів, за допомогою яких забезпечується можливість досягнення ефективного результату в області навчання; і проект педагогічної системи реалізованої на практиці; і комплексний інтегрований процес, який включає людей, засоби та способи організації діяльності для аналізу проблем планування, забезпечення, оцінювання та управління вирішенням проблем, що охоплюють усі аспекти знань; і система педагогічних знань, що необхідні вчителю для вирішення стратегічних, тактичних, а також процедурних завдань в ході організації навчального процесу в школі; і напрямок роботи, в рамках якої об'єднуються теоретичні і практичні пошуки шляхів раціоналізації та оптимізації процесу навчання; і сукупність методів, засобів та форм навчально-виховного процесу, котрі обов'язково приводять до запланованого результату, забезпечують індивідуально-орієнтований підхід до підготовки майбутніх фахівців і сприяють його удосконаленню; і системний метод створення, використання та призначення всього процесу викладання і засвоєння знань, з урахуванням технічних і людських ресурсів у їхній взаємодії, мета якого в оптимізації форм навчання. Як підтверджують варіанти тлумачень педагогічної технології, їх кількість невичерпна, тому що виникає нове тлумачення поняття у зв'язку з потребою удосконалення навчально-виховного процесу. Однак проведений нами аналіз даних понять дозволяє зробити висновки, що одні автори ототожнюють поняття «педагогічна технологія» і «технологія навчання», інші розглядають їх як окремі терміни. На нашу думку, поняття «педагогічні технології» ширше, ніж «технології навчання». Останнє є складовою частиною педагогічної технології. Ми поділяємо точку зору Б.Т.Лихачова, який вказує, що педагогічна технологія реалізується в технологічних процесах, що являють собою визначену систему технологічних одиниць, орієнтованих на конкретний педагогічний результат. При цьому автор вказує на технологічні процеси в теорії виховання та навчання. В літературі існує така класифікація технологічних процесів в освіті: великі технологічні структури, технологічні мікроструктури, технологічні системні формоутворення, технологічні прийоми, технологічні ланки, технологічні ланцюги, технологічні форми урахування результатів, технологічні засоби. До великих технологічних структур відносять: структури цілісного навчально-виховного процесу та технологічних мікроструктур відносять різноманітні форми педагогічної роботи. Педагогічна технологія не є механічним, раз і назавжди заданим процесом із незмінним

результатом. Вона є організаційно-змістовною структурою, визначальним напрямком взаємодії викладача зі студентами при безкінечній ромаїтості підходів та відношень [4]

Вивчення питань позитивної дидактичної взаємодії «викладач-студент» привертає увагу багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених і є однією з актуальних проблем підготовки майбутніх фахівців. На початку 90-х років з'являються наукові розробки, присвячені одній із сучасних технологій навчання - модульному навчанню.

Поняття модульного навчання виникло в 60-ті роки в США, коли С. Постлесвайт висунув «Концепцію одиниць змісту навчання», за якою невелику порцію - одиницю навчального матеріалу можна вважати окремою темою і включати в програму занять. Ці одиниці було названо «мінікурсами». На початку 70-х років з розвитком педагогічного досвіду щодо впровадження «Концепції одиниць змісту навчання» було сформульовано поняття «модульне навчання» і відповідно «модуль».

У сучасних умовах розвитку модульного навчання існує кілька версій створення модульної системи: американська, німецька, литовська, російська, українська.

Теоретичний фундамент у вітчизняній науці заклав А.М.Алексюк, розглядаючи модульне навчання як «цілісну систему навчального процесу, що інтегрує в собі достатню структуру дидактичних засобів, що необхідні для вирішення основних цілей навчання, котрі забезпечують отримання студентами сучасної вищої освіти [5].

Відповідно модуль автор розглядає як «відносно самостійну частину навчального процесу, що складає одне чи кілька близьких за змістом та фундаментальних за значенням понять, законів, принципів». Дослідивши специфіку модульного навчання в різних країнах, А.М.Алексюк розробив та впровадив у вітчизняну практику вищої школи ряд курсів, в основі яких - модульна технологія навчання. Дидакт виділяє поряд з основними базовими категоріями ознаки модульного навчання, що, на нашу думку, найбільш сприяють реалізації дидактичної емоційної взаємодії «викладач-студенти»:

- програма кожного модуля поділена на чотири модулі / в залежності від загальної кількості годин їх може бути менше або ж більше/. Зміст кожного модуля викладач стислому вигляді викладає на оглядово-установчій лекції на початку кожного курсу. Увага студентів зосереджується на основних цілях, ставляться дискусійні запитання, заохочується увага до самостійної роботи щодо засвоєння модуля, студенти стимулюються до включення в практичну діяльність щодо застосування завсоеених знань, активізується зусилля кожного студента до формування професійної самостійності;

- оглядово-установча лекція передує трьом тьюторським заняттям по кожному модулю /співвідношення може бути різним/. Головне завдання кожного тьюторського заняття - організувати колективне обговорення, що нерідко переростає в дискусію за принципом «круглого столу». Важливо також і розмістити студентів за «круглим столом», а не одини за одним, як це прийнято на традиційних семінарських заняттях. Досвід показує, що така процедура виявляє позитивний вплив на психологічний клімат під час дискусії;

- на кожному тьюторському занятті загальній дискусії передує письмово контрольна робота. Її питання /2-3/ визначаються змістом заняття. Основна їх задача - визначити фактичний рівень знань;

- після письмової контрольної роботи йде вирішення проблемних педагогічних задач, аналіз проблемних, ігрових та інших ситуацій, що мають професійно-педагогічну спрямованість;

- потім проводиться дискусія на задану тему, до якої студенти попередньо готувалися, керуючись рекомендованою літературою до тьюторського заняття;

- знання та уміння студентів оцінюються не за допомогою традиційної для нашої вищої школи чотирибальної оцінки, а у вигляді залікових одиниць. Окремо оцінюється

кожний вид роботи. Кожний модуль має окрему інформаційну карту, котра містить дані про те, скільки залікових одиниць отримав студент окремо по кожному виді роботи;

• студент сам / і тільки сам / регулює рівень і темп свого просунення в навчанні. Тут діє принцип «вільному воля»;

• екзамен /залік/ обов'язковий для кожного з тих студентів, хто не набрав

напротязі семестру необхідної кількості залікових одиниць на рівні «задовільно» [5];

Дослідно-експериментальні роботи /А.М.Алексюк, І.М.Богданова, О.М.Якубовська, Фурман, В.О.Зінкевічус, П.Ф.Стефаненко та ін./ дозволяють стверджувати, що модульне навчання альтернативне традиційному за своєю технологією. Воно забезпечує діяльний, активний, гнучкий погляд на педагогічний процес на противагу дрібній опіці студентів з боку викладача.

Ефективність даної технології організації навчання в тому, що:

• ця технологія дає можливість апробувати прийоми дидактичної емоційної взаємодії між викладачем та студентами, як от: створення ситуацій успіху у навчанні, ситуацій інтелектуального пошуку, заохочення пізнавальної діяльності студентів під час колективних дискусій та обговорення власної позиції під час вільних дискусій; реалізацію ідей педагогіки співробітництва; створення атмосфери взаємної довіри та поваги;

• індивідуальний темп просунення студентів у навчанні реально забезпечується широкими і посильними можливостями включення кожного студента у процес взаємодії тих, хто вчиться, а також з тими, хто вчить. А вчить у такій групі не тільки і не стільки тьютор-педагог, скільки тьютори-студенти, які, по суті, переводять на себе функцію тьюторів. Педагог-тьютор здійснює тільки загальне керівництво;

• На противагу традиційному навчанню модульна система його організації формує у обох сторін активний, творчий погляд на педагогічний процес. Вона потребує діяльнісного підходу до організації навчання, активно працюючи на мотиваційну сферу не тільки учіння, а й викладання.

Таким чином, корінно міняється психологія студента: він працює цілеспрямовано, активно, ініціативно. Міняється місце студента в навчанні: навчання переростає в самонавчання, самоосвіту, перетворюючи студента із об'єкта в суб'єкт цього процесу. Міняється психологія викладача: він перестає бути ретранслятором знань на лекціях, має можливість попрацювати з кожним студентом індивідуально в консультаційні години та на практичному занятті. Студенти та викладачі стають одnodумцями в оцінці нових підходів до організації навчання.

Література:

1. И.П.Подласый. Педагогика. Новый курс: Учебник для студентов пед. вузов: В 2 кн. -М.: Гуманит. Изд. Центр ВЛАДОС, 1999. -Кн. 1: Общие основы. Процесс обучения. -576 с.6 ил. -С. 202
2. Зязюн І.А. Гуманістична парадигма в освіті // Концепція гуманізму в становленні та розвитку професійної освіти./ Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 1-2 жовтня 1997 р. -Т.1. -Одеса: Астропринт, 1998.-С. 6
3. Зимняя И.А. Педагогическая психология. Учебник для вузов. Изд. Второе, доп., испр и переработ.-М.: Изд. Корпорация «Логос», 1999. -384 с. -С. 309.
4. Методичні рекомендації до практичних занять з курсу «Основи педагогіки вищої школи» / Упорядник: Байдан М.А. - Одеса: Астропринт, 1999. -58 с. -С. 18-19.